

MATIČNÍ LISTY

Literární příloha Zpravodaje Matice české

Číslo 5

Praha, duben 2008

Eliška Krásnohorská chalupářka

Dne 18. listopadu 2007 uplynulo 160 let od narození Elišky Krásnohorské, vlastním jménem Alžběty Pechové. Kulturní dějiny naší země ji znají jako vlasteneckou básnířku, prozaičku, překladatelku významných děl polské, ruské a anglické literatury i bojovnou publicistku. Trvale do dnešních dnů se však zapsala díky libretům k Smetanovým operám Hubička, Tajemství a Čertova stěna. Byla úspěšnou představitelkou ženského emancipačního hnutí. Měla velkou zásluhu na tom, že v roce 1890 vzniklo jako první v rakouských zemích dívčí gymnázium s názvem Minerva a ženám tak byl umožněn přístup k vysokoškolskému vzdělání.

Nebudeme tentokrát hodnotit dílo Elišky Krásnohorské, ale chceme se podívat do dnů jejího mládí a objevit, co utvářelo spisovatelčinu osobnost a kde pramenil vřelý vztah k přírodě, projevující se později v její tvorbě.

Matka Elišky Krásnohorské, Dorota Pechová, tehdy již vdova, zakoupila v roce 1862 pro letní pobyty své rodiny domek v romantické krajině Lysolaj, známých jako půvabná zemědělská a vinařská obec nedaleko Prahy. V této době již děti bydlely s matkou ve Spálené ulici, kde jim chyběl kontakt s přírodou. Vzpomínaly s nostalgií na dům

Eliška Krásnohorská (stojící) se svojí matkou Dorotou Pechovou a se svými sourozenci (60 léta 19. století)

v Dominikánské ulici, dnešní Husově, prodaný po otcově smrti, na dům, který se pyšnil krásnou zahradou s vodotrysky. V devatenáctém století bylo tzv. druhé bydlení středních měšťanských vrstev s rekreačním cílem jevem ještě vzácným. Až ve století následujícím se stalo fenoménem obyvatel naší země. V dávné minulosti se za objekty sloužící k odpočinku považují královské rezidence, které ovšem neplnily pouze tuto funkci. Také šlechta využívala k podobným účelům své zámky a lovecké chaty. Ale i bohatí občané si koncem 19. století začínají stavět výstavné vily k sezónnímu využití. Střední měšťanské vrstvy, toužící po návratu k přírodě, trávily však v pojednávaných šedesátých letech 19. století letní období většinou v pronajatých bytech na venkově. Proto krok matky Elišky Krásnohorské zakoupit pro rekreační účely vlastní domek byl pozoruhodný svou smělou neobvyklostí. Pokud by se nezměnily poměry v rodině a ta se neodstěhovala do Plzně, jistě by tyto všemi milované pobyty v Lysolajích nebyly po pěti letech ukončeny. I samotné tehdy zakoupené stavení v dnešní Čábelecké ulici čp. 23 si zaslouhuje pozornosti pro svou historii procházející několika staletími.

Dům v dnešní Čábelecké ulici čp. 23 v Praze – Lysolajích, kde v šedesátých letech 19. století pobývala spisovatelka Eliška Krásnohorská.

Nejstarší záznam v josefínském katastru v roce 1786 uvádí jako majitele a zřejmě i stavitele Františka Procházku a připojuje, že je chalupníkem vlastním zahradu a malé pole za stavením. Další údaj se nalézá ve stabilním katastru z roku 1840, kde se k vlastníkovi Josefu Červinkovi připojuje stručný dovětek, že jde o domkáře se zahradou. Od něho zřejmě zakoupila dům v roce 1862 matka Elišky Krásnohorské. Od ní pak koupí v roce 1867 přešel na manžele Václava a Marii Kadeřábkovy, kteří zde pobývali do roku 1882. Po krátkém vlastnictví nezletilého Augusty Kukly v roce 1882 až 1884 kupuje dům Anna Laušmanová, která jej se sestrou Marií (té jako vlastníkovi je v katastru připsán až v roce 1922) využívá k bydlení do roku 1927. Marie Laušmanová byla v operetním souboru Prozatímního divadla jeho velkou hvězdou. Odborníci tehdejší doby oceňovali zvláštní dar svůdnosti v barvě jejího hlasu a celém způsobu zpěvu. Roku 1881 přešla jako sólistka do opery Národního divadla. Na jeho scéně zaujala v řadě postav, zpívala Mařenku v *Prodané nevěstě*, Micaelu v *Carmen*, Barču v *Hubičce*, v níž se proslavila jedinečným podáním skřivánčí písně. V roce 1886 přišla bohužel takřka úplně o hlas a po marném léčení odešla v roce 1888 do penze.

Jako další majitel domu v Lysolajích je v katastrálních dokumentech zapsán v roce 1927 Karel Procházka a hned za rok na to manželé František a Františka Netíkoví. Místní občané si ještě dnes pamatují, že tu bývalo řeznictví. Od nich v roce 1967 zakoupili dům se zahradou dnešní majitelé, kteří jej po pěti letech přestavěli do dnešní podoby. To byla zřejmě první a jediná rekonstrukce domu, neboť velkolepé nákrasy z roku 1919 na přestavbu od architekta Mácy v době vlastnictví sester Laušmanových zůstaly jen na papíře. Současní majitelé vyprávějí, že po rodině Elišky Krásnohorské zbyla skleněná výplň na dveřích jednoho z pokojů s iniciálami EK. Tato ozdoba byla pravděpodobně projevem radosti z prvních veršů uveřejněných roku 1863 v časopise Lumír. Tehdy bylo naší básnířce šestnáct let a zvolila si pseudonym, který pak již nikdy neopustila. Také zahrada za svou dlouhou existenci prodělala co do rozlohy řadu změn, doložených v katastrálních mapách. Byla zřejmě různě parcelována za účelem prodeje.

Eliška Krásnohorská podává obraz letních pobytů v lysolajském domě ve své autobiografické práci *Z mého mládí* v kapitole Rozchody a návrat. Matčinu koupí domu charakterizuje jako finančně výhodnou. Zde prožitá léta nazývá idylickými a radostnými, neboť „zdivočelý sádek“ se podařilo pro-

měnit v kvetoucí zahradu. Pochvaluje si venkovský ráz tohoto okolí Prahy na rozhraní Podbaby a Lysolají a přátelské přijetí od místních obyvatel, zejména dětí. Eliška se starší sestrou Julinkou je učily různým pracím, hrám, písničkám a s papírovými panáčky pro ně hrály divadlo. Chválí své bratry Adolfa a Jindřicha i jejich přátele z uměleckých kruhů, kteří za nimi přijížděli o nedělích a svátcích za to, že se s ochotou chápali motyk a lopat a s chutí pomáhali na zahradě. Kriticky se však vyjadřuje o některých elegantních přítelkyních sestry Julinky, které do těchto míst přiváděla především zvědavost. Nechápaly zálibu v těžké zahradnické práci, nelíbily se jim opálené tváře sestry Pechových a pohoršovaly se nad společností prostých lidí a jejich zašpiňených dětí.

Spisovatelka se rovněž zmiňuje o pobytu pruského vojska za okupace Prahy v roce 1866. Ani Lysolaje nezůstaly ušetřeny. Také do letního sídla Pechů bylo přiděleno několik vojáků. Komentuje jejich pobyt s humorem takto: „Ulehčovali stromům v naší zahradě tak vydatně, že jsme z ní za léto nesklidili ani pecky ani stopky.“ O stravování se naštěstí postaral hospodský ze sousedního zájezdního hostince. Také tento dům číslo 22, zvaný Vlasta, má zajímavou historii. Koncem předminulého století zde sídlil sochař Josef Hrabě, který využíval svou vinici k provozování prosperující vinárny a tančírny. Dochovala se dodnes nepodložená zpráva, že hostem tu byl i sám císař František Josef I. Krásnohorská ve své vzpomínce na tuto vzrušující dobu činí rozdíl mezi prostými pruskými vojáky, většinou otcí rodin, toužícími po domově, kteří se ostatně nesetkávali s nenávisťmi ani samotných Pražanů, a lživou politikou kancléře Bismarcka, lákajícího české království do náruče Pruska. Přestěhování matky s Eliškou a mladší Dorinkou za ostatními členy rodiny do Plzně končí tento venkovský ráj, jak jej naše spisovatelka s oblibou nazývala.

Marcela Hutarová

Aleš Balcárek – symbol své doby

Báseň Aleš Balcárek (1840 Šumvald u Uničova – 1862 Praha) je symbolem své doby. Záhy osiřel – to se projevilo na jeho fyzickém zdraví i psychice, stejně jako tříletý pobyt na „vekslu“ daleko od domova.

Studoval na gymnáziu v Olomouci, kde na něho měl vliv profesor František Vaněk. Do jeho života zasáhl konflikt s ředitelem gymnázia Wibiralem.

Konflikt byl důsledkem Balcárkových středoškolských vlasteneckých aktivit.

Při krátkém pobytu ve Vídni (1860–1861), kde se zapsal na filozofickou fakultu, patřil k okruhu moravských studentů soustředěných kolem Aloise Vojtěcha Šembery a básníka Vincence Furcha. Stal se členem vídeňského akademického spolku Morava. Ve Vídni žil v nuzných poměrech, živil se opisováním not, později podomním prodejem knih. A právě do této doby spadají počátky jeho básnické tvorby, ovlivněné Jánem Kollárem, A. V. Šemberou, V. Furchem, Karlem Havlíčkem Borovským a Janem Nerudou.

Existenční potíže byly důvodem jeho přestěhování do Prahy (1861), kde mu nakladatel J. R. Vilímek našel místo korektora v Jeřábkově tiskárně. Zde se Aleš Balcárek zapojil intenzivně do vlasteneckého života. Stal se členem zpěváckého spolku Hlahol, jeho hudební nadání se projevilo i v drobných básních inspirovaných lidovými písněmi. Napsal řadu básní, téměř výhradně na vlastenecké motivy. Básně opěvující dávné dějiny Moravy byly ovlivněny Rukopisy. Vesměs byly otištěny v moravských časopisech a almanaších (Hvězda, Moravan, Vítákův Pěstoun moravský, Vaškův Opavský besedník). Básně psal už s tím záměrem, aby mohly být deklamovány. Tak tomu bylo např. roku 1861 na vlastenecké slavnosti na Hostýně či národní slavnosti na Řípu v dubnu 1862. Publikoval i pod pseudonymy – Slavomír Pustinský, Moravan a další. Do moravských periodik psal (mj.) i články o dění v Praze. Nejznámějším je popis pohřbu Boženy Němcové, otištěný v Opavském Besedníku.

Průkopník moravsko-české vzájemnosti upozorňoval na potřebu osvěty, jeho vlastenecký zápal se obracel i k národohospodářským potřebám rolnictva, sám si zapsal na technice obor lučba.

I v Praze se zapojil do spolkového života, konkrétně do studentského spolku Blaník, jehož členové, studenti pražské univerzity a pražské techniky, chtěli prospět své vlasti literární tvorbou. A byli to právě jeho studentští druhové, kteří mu po tragickém pádu z Koňské brány vypravili pohřeb (v čele průvodu šel kanovník Václav Štulc, se kterým se Balcárek znal od pohřbu Boženy Němcové) a vydali jeho *Zůstalé básně*. Z výtěžku prodeje zřídili Balcárkovi důstojný náhrobek na Olšanských hřbitovech.

Balcárkova památka byla připomenuta i ve 20. století kulturní, osvětovou a národohospodářskou činností Společnosti A. Balcárka v letech 1937–1939. Na ni navázala činnost stejnojmenného neformálního sdružení, působícího od

Aleš Balcárek (1840–1862)

roku 2000, jež pořádá kulturní odpoledne a literární soutěže na připomínku výročí narození a úmrtí básníka.

V roce 2002 tak proběhla celostátní Literární soutěž Alše Balcárka, provázaná s Literární soutěží ke 140. výročí založení Sokola, jehož vzniku byl Aleš Balcárek přímým účastníkem. Také v roce 2007 byly uděleny básnické Ceny Alše Balcárka, tentokrát v rámci literární soutěže Mladoňování, pořádané na počest Josefa Jungmanna.

Jaroslava Čajová

Julius Zeyer mecenášem českých literárních debutantů

O Juliu Zeyerovi (1841–1901) se psávalo, že mířil do dálek či že se ohlížel do minulosti, pravdou je ale i to, že myslel na budoucnost české literatury. V souvislosti s letošním jubileem Josefa Hlávky je vhodné připomenout skutečnost, že Hlávka nejen finančně podporoval řadu velkorysých kulturních počinů, ale také se sám systematicky staral o to, aby jeho projekty a záměry získávaly finanční zajištění i z dalších zdrojů. Jedním z takových případů je i vznik fondu Julia Zeyera při České akademii věd a umění, u jejíhož zrodu (1891) stál právě Josef Hlávka.

Julius Zeyer jen týden před svou smrtí 23. ledna 1901 změnil dodatkem ke své dosavadní poslední vůli její znění podstatným způsobem, a to tak, že „veškeré své spisy jak vydané tak i posud nevydané, jakož i veškerá svá práva autorská odkazují České akademii pro vědu, slovesnost a umění v Praze. Veškerého výtěžku z této mé literární pozůstalosti nechť použije se ku podpoře mladých českých spisovatelů (beletristů) vynikajícího nadání. Všechna bližší ustanovení učiniti splnomocňuji své přátele p. Jos. Hlávku a Jos. Maudra“.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění si při

založení a během svého působení získala mnoho příznivců, kteří většími či menšími dary nebo odkazy zlepšovali její finanční situaci. Vyšší kapitál než Zeyerův fond měly v době počátků jeho činnosti z fondů založených jednotlivci pouze fondy JUDr. Karla Adámka a jeho sestry Klementy, MUDr. Aleše Hrdličky, arch. Antonína Wiehla a jeho manželky Marie a později založený fond Josefa a Julie Maudrových. Julius Zeyer odkázal část svého jmění a výnos z budoucího vydávání svých děl instituci, v níž nebyl nikdy členem, protože svou volbu za mimořádného člena ČAVU v roce 1890 dotčeně odmítl, ale s jejímž zakladatelem Josefem Hlávkou i jeho ženou Zdeňkou jej pojily úzké přátelské vztahy. Vděčně přijímal zejména v druhé polovině 90. let Hlávkovo pohostinství na zámku v Lužanech, kam se také uchýlil v posledních týdnech svého života.

Julius Zeyer
(1841–1901)

Jestliže ještě počátkem 90. let se mohl Julius Zeyer cítit roztrpčen recepcí svých děl a okázalým uznáním projevovaným jiným spisovatelům, ve druhé polovině 90. let se situace změnila, nejmladší česká literatura (Moderní revue) i katolická moderna se k Zeyerovi hlásila. Zájem o dílo Julia Zeyera se počátkem století zvedl do té míry, že přinesl dostatečný finanční přínos fondu a ten mohl být aktivován. V dalších létech se jmění fondu rozrůstalo jednak zásluhou vlastního vydávání Zeyerových děl, jednak z provozování dramát, z překladů a také z prodeje práv ke zfilmování.

Zeyerův fond byl určen pro podporu „mladých českých spisovatelů (beletristů) vynikajícího nadání“. Soutěže byly vypisované každoročně po letních prázdninách, jejich výsledky byly vyhlášovány vždy v den Zeyerových narozenin 26. dubna a byly hojně obesílané. O výsledku soutěže rozhodovala IV. (umělecká) třída ČAVU. S výsledky soutěže seznamoval pravidelně denní tisk a nezřídka se staly podnětem k širší úvaze literární kritiky.

V roce 1909 byla s podporou fondu vydána v Ottově nakladatelství sbírka básní Jan Spáčil *Výše a propasti*. Hned při rozhodování v tomto prvním ročníku soutěže byla postavena porota před ožehavý problém. Soutěžil totiž tehdy Antonín Macek, redaktor Práva lidu, jemuž bylo již padesát let. Ze smutku nad smrtí svého dítěte napsal poprvé básně, které nazval *Mému dítěti*. Porota ocenila tuto sbírku jako nejlepší. Ale bylo možné udělit podporu spisovateli, kterému bylo již padesát let? Nakonec bylo rozhodnuto tak, že je třeba

posuzovat autorovo mládí nikoli podle fyzického věku, ale podle věku literárního.

Knihy vydávané v Bibliotéce fondu Julia Zeyera měly z počátku stejnou úpravu, notesový formát, zelenavou obálku se Zeyerovým medailónkem uprostřed titulu knihy. Mnozí z celkového počtu 81 laureátů se objevují v literárním životě i po svém debutu, dále spisovatelsky rostli a získali zvučné jméno. Někteří se stali i pozdějšími členy České akademie: Metoděj Jahn, Rudolf Medek, Jan Vrba, Josef Hora, Vojtěch Martínek. V dějinách české literatury nezapadli ani další nositelé Zeyerovy ceny, jakými byli např. A. M. Píša, J. Kolman, Z. Rón, F. Křelina, A. Breska, F. Kubka, M. Kuděj, L. N. Zvěřina. Jako první žena byla oceněna Nora Hausková v roce 1911 a Marie Majerová v roce 1912. Ze Zeyeraova fondu bylo celkem podpořeno vydání prací 22 žen, což byla jedna čtvrtina z celkového počtu laureátů.

Kromě vlastní podpory při vydávání děl, byla financována literární činnost i ve formě udílených stipendií ze Zeyeraova fondu; tuto podporu získalo za léta 1909–1945 zhruba 200 autorů. I mezi nositeli těchto stipendií ze Zeyeraova fondu byla jména těch, kteří se významným způsobem zapsali do dalšího literárního života, v tomto smyslu je možné vyzdvihnout mj. L. Blatného (1921), J. Čarka (1920), J. Čapka (1925), F. Gellnera (1914), J. Horu (1914), B. Kličku (1919 a 1921).

Zeyerovo dílo se díky básníkově odkazu pro Českou akademii věd a umění stalo výjimečným odrazovým můstkem pro celou plejádu literátů, u nichž teprve čas ukázal, jaké úrovně byli po svém debutu schopni dosáhnout.

Magdaléna Pokorná

V širší verzi byla tato studie určena pro jubilejní sborník *U jednoho stolu k 70. narozeninám prof. Jaroslavy Janáčkové v roce 2000* a následně vyšla jako stať *Zeyerův fond při České akademii věd a umění*, Česká literatura 49, 2001, č. 1, s. 95-103

Z literárních toulek po Hradčanech

Novým Světem za Jakubem Arbesem

Někdejší chudinská čtvrť, teprve od časů Rudolfa II. nazývaná Nový Svět, vyrostla za hradbami již krátce po založení Hradčan v polovině 14. století. Některá ze zdejších pitoreskních stavení v minulosti mívala vzácné obyvatele: v domě číslo 1/76 (U zlatého gryfa) kdysi bydlel slavný hvězdář Tycho Brahe a U zlatého pluhu (číslo 25/90) se narodil velký český houslista František Ondříček, jak kolemjdoucím dodnes sdělují pamětní desky. K Novému Světu se však vztahují i méně známé příběhy a souvislosti z literární historie, úzce spjaté s životem i dílem spisovatele a novináře Jakuba Arbesa (1840–1914).

Na odlehlém nároží v Černínské ulici číslo 10/93, dole pod schody, stojí neobyčejný dřevěný domek s podezdívkou, krytý šindelovou střechou. Tato roubenka, dodnes nazývaná U Raka, byla pro špatný stav rekonstruována a od roku 1994 je upravena na penzion. Nejprve zde byly stáje pro jateční dobytek, postavené asi v první polovině 18. století; v roce 1774 tu pak namísto chlévů vznikl objekt s malými byty pro nejchudší nájemníky.

V jednom ze stísněných pokojíků roubeného stavení U Raka také žila (či spíše živořila) ve druhé polovině 19. století rodina nemajetného soustružníka

Domek U Raka na Novém Světě na Hradčanech: někdejší bydliště Arbesovy ženy Josefiny i dějiště povídky Zázračná madona.

Rabocha z Bílé Hory. Jeho dcera Josefína potkala v roce 1862 v Prokopském údolí spisovatele Jakuba Arbesa a vášnivě se do něho zamilovala. Mladého literáta toto milostné vzplanutí poněkud zaskočilo, neboť přímočará proletářská dívka se ani v nejmenším nepodobala jeho vysněnému ideálu! Zpočátku novou lásku přijímal dost zdrženlivě, občas se i stylizoval do pózy znuděného, cynického světáka, o čemž svědčí veršované *Erotické hříčky* z roku 1865: „*Tys byla horoucí, jak slunce africké, já pošmurný, jak chladné báje nordické...*“ Josefína nic nechápala a vyčítala mu, že se za ni stydí. A něco pravdy na tom bylo – Arbes na sňatek ani na trvalejší vztah nepomýšlel, a dokonce ani před svými přáteli se o dívce nezmiňoval.

Pak se však situace dramaticky změnila. Josefínin otec začal mít proti Arbesovi výhrady, dcera se vzepřela a po divokých hádkách utekla z domu. Ubytovala se u tety a na živobytí si vydělávala šitím. Přitom ale žila v opovržení sousedů, neboť milencovy návštěvy nezůstaly utajeny a rozezlený otec vyhrožoval, že ji dá odvést policií. Arbes se zachoval jako gentleman: dívka nabídl sňatek a začal rychle hledat zaměstnání, aby mohl zaopatřit budoucí rodinu. Navíc se ukázalo, že Josefína s ním čeká dítě! Hned, jakmile získal stálé místo v redakci, se konala svatba. Týden před 24. červnem 1867, kdy byli novomanželé oddáni, se narodila dceruška Marie Magdalena, záhy však zemřela.

Navzdory všem těžkostem a existenčním starostem se Arbes dočkal manželského štěstí: na svět postupně přišly další děti a Josefína byla pečlivou matkou i hospodyní. Pouze někdy, utajeně se v Arbesových prózách ozývá zvláštní tón – jako by spisovatel trpěl pocitem, že mu život přece jen zůstal dlužen velikou, osudovou lásku a její naplnění.

V roubeném domku na Novém Světě, kde za svobodna žila Arbesova žena Josefína, se zčásti odehrává i smyšlený, dosti pochmurný příběh *Zázračná madona*. A v rozporuplném vztahu vypravěče k nehezké, ale oddané dívce se možná odrážejí někdejší pocity samotného autora...

Hlavní hrdinkou této Arbesovy prózy je Ismena, nemanželské dítě chudé, pomatené ženy, žijící v roubence na Novém Světě. Krkavčí matka, již milenec opustil a zanechal v hanbě, se pokusí ošklivou holčičku zabít ještě v kolébce. Dítě zůstane naživu jen díky tomu, že škrtící stuhu přeřízne ostrý okraj „zázračného“ medailónku. Později, aby se Ismena zavděčila bezcitnému manželovi, jemuž učarovala ideální, nadpozemská krása Murillových madon, se

nehezká žena odhodlá k riskantnímu kroku. Požívá otrušík (arzenik), jenž v malých dávkách způsobuje zázračnou proměnu do krásy. Toto „kouzlo“ však netrvá věčně a v závěru povídky Ismena v bolestech umírá na otravu. Teprve nyní její muž trpce lituje: „*Medailónek s čarokrásnou madonou leží v Ismenině hrobě. Ztratil jsem vše... V okamžicích nejbolestnějších se mi zdá, jako bych viděl na sebe upřené oko Ismenino; kalné, do krve uplakané, jak je byla na mne naposled upřela, když ode mne zapuzena odcházela, aby se vlastním svým návodem z šílené lásky ke mně zasvětila smrti.*“

Na Novém Světě se odehrává i jiné Arbesovo romaneto nazvané *Advokát chudásů*. Tragický příběh pokoutního písaře Mamerta, bývalého důstojníka, jenž ze soucitu a nešťastné lásky klesne mezi nejbídnější chudinu, spisovatel umístil do starého domku číslo 17/84.

Ivana Mudrová

Klecany a Národní muzeum

O založení vsi Klecany se zmiňuje kronikář Václav Hájek z Libočan, kdy roku 719 „Lapák, syn Bazáka, bratra Krokova, člověk nad jiné opatrný, ale kulhavý, jemuž někteří Klecavý Lapák říkali, zaznamenav v jednom položení úrodnou zemi a hojnost vody, na jednom přívrší dům sobě krásný jako hrad založiti kázal a s velikou prací a nákladem jej stavěl a Klecan jemu přezděl“.

První písemná zpráva o Klecanech je až z roku 1316. Ves vlastnili různí pražští měšťané, vladykové, z nichž Zikmund z Boršic a na Klecanech vymohl na králi Vladislavovi II. povýšení Klecan na městečko. Stalo se tak roku 1507. Vystřídalo se zde několik držitelů. Vládly zde šlechtické rody Lobkoviců, Fürstenberků, Šternberků, Gallasů a Clam-Gallasů.

Velkou slávu zažily Klecany roku 1754. V té době Klecany patřily Filipu Josefu Gallasovi, nejvyššímu hofmistru Království českého, který 28. srpna uspořádal v klecanském zámku hostinu pro Marii Terezii. Plán slavnostní tabule této hostiny je ve sbírkách Národního muzea. Hostina to byla velkolepá, císařovna si mohla vybrat z velkého množství jídel, mezi nimiž byly delikatesy: velké špikované a polévané úhoří ocasy s čirou omáčkou, sekané telecí oči s lanýží, mladí vykostění tetřívci s bertrámovou omáčkou, zaječí maso s kolouchy a s bílými slukami, srdíčka z kapounů, srnčí hřbet se skřivánky, roláda z telecích uší, švestky ve fíkovém rosolu a podobné

pochoutky.

Filipem Josefem rod Gallasů vymřel po meči. Velký majetek Gallasů zdědil Kristian Filip Clam, syn sestry zemřelého, který přijal jméno Clam-Gallas. Kristian Filip roku 1803 prodal Klecany Janu Woborzilovi, direktorovi nelahozeveského panství. Jeho syn Jan Vilém byl vášnivý lovec a ornitolog. Podařilo se mu shromáždit na svou dobu mimořádnou sbírku vyčpaných ptáků, jejichž část, čítající 1300 ptáků, zakoupil po Woborzilově smrti Antonín Frič pro Národní muzeum. Sběrka obsahovala 429 druhů evropských a 479 druhů exotických ptáků, mezi nimi byla cenná kolekce kolibříků. Woborzilova vášeň pro ornitologii ho stála veškeré jmění. Pro dluhy byl nucen Klecany prodat. Bývalý boháč, nakonec žebrák bez řádného bydliště, zemřel roku 1865 a byl pohřben do společné šachty v Praze na Olšanech.

Nedaleko zámku v Klecanech stojí fara, kde v letech 1876 až 1884 žil a pracoval kaplan Václav Beneš Třebízský, ve své době velmi oblíbený český spisovatel, jehož popularita pokračovala ještě dlouho po jeho smrti. Psal historické povídky a romány z českých dějin, jejichž děj je většinou zasazen do

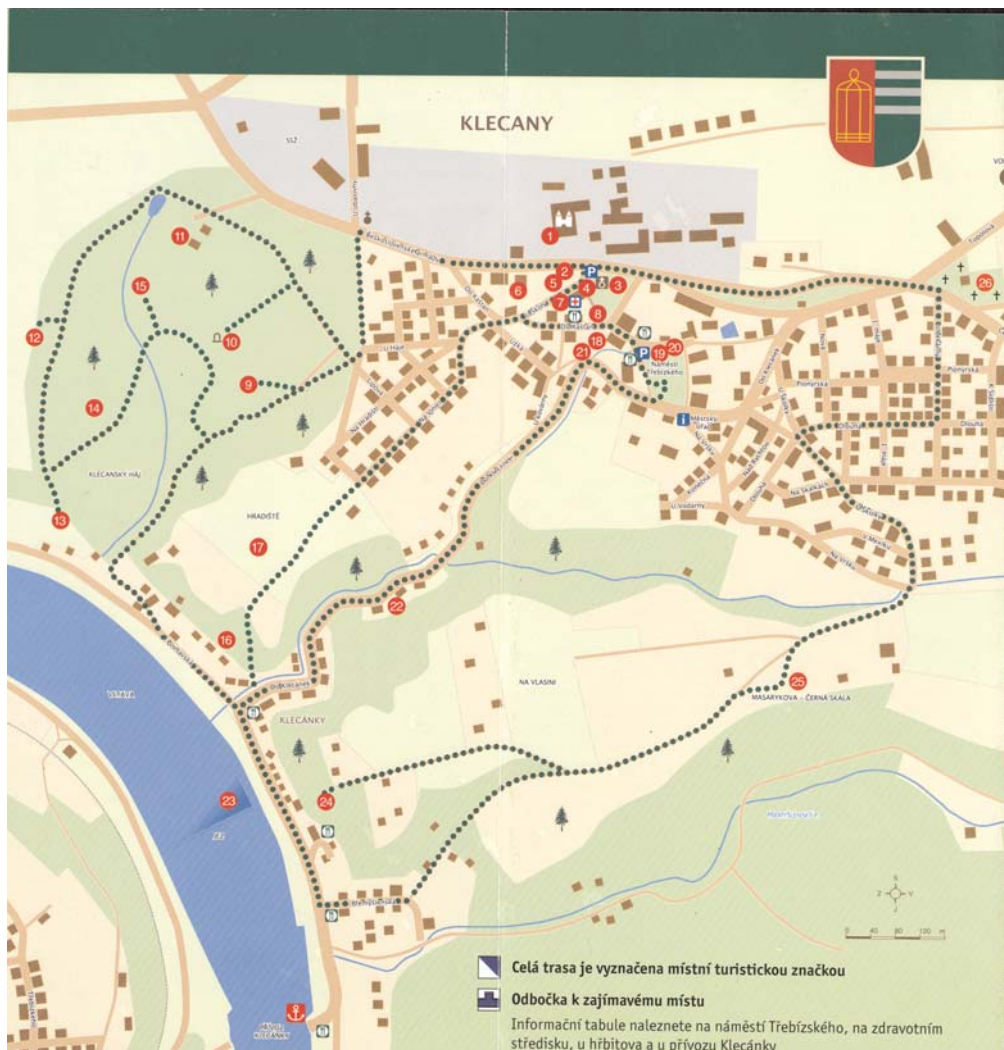
okolí Třebíze a Klecan, do míst, která důvěrně znal. Do Klecan a blízkého okolí umístil příběh románu *Bludné duše*, kde v postavě kaplana vykreslil sám sebe, povídky *Zlatá kvočna*, *Paní Kateřina Radecká z Radče* a na *Přemýšlení*, *Nevěsta za českou korunu*, *Slepy mládenec*, *Levohradská povídka*, *Chvatěrubský kvas* a mnohé další. V Klecanech napsal 66 povídek, románů a črt. Základy některých získal od klecanských lidí nebo ze zámeckého archivu, který mu zpřístupnil tehdejší hospodářský správce, jeho obdivovatel a přítel Josef Janáček, jehož domácnost

Pomník V. Beneše Třebízského v Klecanech z roku 1894, jehož autory jsou J. V. Myslbek, J. Mařatka a J. Stibral.

rád navštěvoval a kde se cítil jako doma.

Mezi farou a kostelem je pomník Václava Beneše Třebízského, postavený roku 1894 z podnětu českých spisovatelů. Pomník je skutečný skvost, neboť jeho autorem je Josef Václav Myslbek, významný český sochař. Jeho žáci v žertu i v úctě zároveň četli iniciály jeho jména „Jeho Veličenstvo Myslbek“.

U příležitosti 500. výročí povýšení Klecan na město byla vybudována Naučná stezka Klecany, která seznamuje návštěvníky zvláště s historickými zajímavostmi Klecan.

Vytvořil řadu pomníků a soch. Nejznámější je sv. Václav, alegorie Hudby, náhrobek kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberka, sousoší Ctirad a Šárka, K. H. Mácha. Světově proslulé je Myslbekovo dílo zvané Ukřižovaný či Krucifix. Na pařížském Salonu roku 1892 za ně obdržel zlatou medaili. Když dílo spatřil A. Rodin, prohlásil, že „nikdo na světě nevytvořil Krista lepšího“. Kopie tohoto díla je na pomníku v Klecanech. Podstavec pomníku s kamenným zábradlím navrhl profesor a ředitel Umělecko-průmyslové školy architekt Jiří Stibral, tehdy známý a vyhlášený architekt. Projektoval přestavbu zámku v Průhonicích, Štíříně, Kamenici i jinde. Na pomníku je reliéf V. B. Třebízského, který vytvořil Josef Mařatka, tehdy ještě student Umělecko-průmyslové školy, pozdější vynikající sochař. Monumentální je jeho pomník Praha svým vítězným synům (Legionářský pomník), znovu odhalený v roce 1998 na náměstí Pod Emauzy.

Nedaleko je druhý pomník Václava Beneše Třebízského, postavený v roce 1898 z popudu klecanského spolku Třebízský. Tehdejší klecanští občané se rozhodli, že se nenechají zahanbit a postaví „svému velebníčkovi“ také pomník. Žulový podstavec vytvořil sochař Žďárský a bronzové poprsí významný sochař Ladislav Šaloun, tvůrce pomníku Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí.

Nynější zdravotní středisko v Klecanech je bývalá škola, kde učilo několik vynikajících učitelů, vedle Třebízského zde byl Josef Kožíšek, který v Klecanech působil 10 let, byl autorem básní a povídek pro mládež (*blíže o něm v Matičních listech č. 2*). Jeho dílo je dosud živé, nedávno byla znovu vydána jeho básnička *Polámal se mravenček* jako leporelo, ilustrovaná Zdeňkem Milerem. Další zdejší učitel Karel Černý, znamenitý hudebník a přítel V. B. Třebízského, napsal několik divadelních her s hudbou pro mládež a povídky, které uveřejňoval v časopisech *Květy mládeže* a *Malý čtenář*. Také Josef Pittermann přispíval do stejných časopisů. Oba autoři jsou již dávno zapomenutí.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie, doložený roku 1344, byl původně gotický, později několikrát upravovaný. Poslední velkou úpravu provedl arch. J. Vejrych v letech 1889 až 1892 v pseudorenesančním slohu.

Před kostelem je sloup se sochou sv. Václava z druhé poloviny 17. století, přenesený sem v roce 1896 z Přemýšlení. Nedaleko od něj je socha sv. Jana Nepomuckého, barokní dílo z počátku 18. století. Podstavec zdobí erb Harrachů.

Na okraji Klecan, nad Vltavou, bylo staré slovanské hradiště, někdy označované jako Pravý Hradec. Dosud zde nebyl proveden podrobný archeologický průzkum, ten poslední prováděla Naďa Profantová. Výsledky dosavadního průzkumu jak na hradišti, tak na pohřebišti v zámeckém parku ukazují, že hradiště bylo založeno na přelomu 9. a 10. století.

Jiří Böhm

Kaplanka na klecanské faře, v níž V.B.T. osm let bydlel

Tzv. Kaplanka na faře v Klecanech, ve které V. Beneš Třebízský 8 let bydlel.

Knižní novinky z ARSCI

Květoslav Chvatík

Pán příběhů – Prozaik Jiří Kratochvíl

Jiří Kratochvíl, jehož tvorba je spjata především s Brnem, byl minulým režimem umlčen a teprve po jeho pádu mohl rozvinout svůj talent naplno. Učinil tak prózami, které si okamžitě našly své čtenáře a příznivé kritiky, a dokládají, že příběh stále ještě není mrtev. Jiřího Kratochvíla autor této monografie nepředstavuje jen životopisnými údaji a rozborem jeho díla. Opírá se o dlouholetou korespondenci, kterou s ním vede a v níž se konfrontují názory spisovatele a jeho literárního kritika.

EDICE: Literární věda

FORMÁT: váz., 126x206 mm, 132 s.

ISBN: 978-80-86075-81-6

Cena: 235 Kč, pro členy MČ 188 Kč

MATIČNÍ LISTY, literární příloha Zpravodaje Matice české. Roč. 2008, číslo 5. Pro své členy a příznivce vydala v dubnu 2008 Matice česká, sekce Společnosti Národního muzea.

Odpovědná redakce: Magdaléna Pokorná, Pavel Muchka.

Typografie: Nakladatelství ARSCI, Hellichova 7, Praha 1.

Své příspěvky a připomínky zasílejte na adresu:

Matice česká, sekce SNM, Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1,

nebo elektronicky: matice_ceska@nm.cz. *Příspěvky nejsou honorovány.*